

Jesse Vandamme en Werktoneel grijpen WF Hermans briljant bij de lurven: '[Gruis](#)/aan de twijfel' is afschuwelijk goed



Je hebt mensen die niet goed zijn in leven. [Gruis](#)/aan de twijfel brengt hen in beeld. Hoe verschrikkelijk is deze voorstelling, en hoe verschrikkelijk goed hebben Jesse Vandamme en Werktoneel hun tragiek vormgegeven.

[Gruis](#)/aan de twijfel boogt op Uit talloos veel miljoenen (1981) van WF Hermans, de Nederlandse chroniqueur van het menselijk onvermogen. Van zijn roman hebben regisseur Vandamme en Werktoneel (Louise Bergez, Joeri Happel, Lucie Plasschaert, Lucas Van der Vegt) de grove lijnen overgehouden. De uitgebluste academicus Clemens (Happel) jaagt op een promotie, zijn vrouw Sita (Bergez) droomt van een carrière als kinderboekenschrijfster. Hun streven is tevergeefs: ze slagen er niet in het levensverhaal dat ze voor zichzelf hebben verzonnen waar te maken. Rond hen walmt een gemeenschap van 'gelijken' die elkaar genadeloos afzeiken.

Vandamme plaatst zijn personages in een abstracte setting gedomineerd door een grijze deken, met een onbestemd rechthoekig voorwerp in het midden. Zijn acteurs weten met hun fysieke meesterschap een hele wereld te scheppen – verbluffend subtiel balanceren ze tussen mime en abstracte clownerie. Af en toe vallen ze om, zomaar. Alsof iemand abrupt een schakelaar overhaalt. De radio uitzet, zodat ze even kunnen ontsnappen aan de onophoudelijke wereldruis.

In de vervreemding van het acteursspel ligt de betekenis van [Gruis](#) – of liever, het mysterie van de voorstelling. Want wat scheelt er toch met deze mensen, dat zij elke jouissance lijken verloren te hebben? Hij: "Sorry Sita, ik ben niet aan het luisteren." Zij, gelaten: "Goed dat je het aangeeft, Clemens." Aaaargh! Toch zou een reductie tot 'afgestompte geesten' de personages (en acteurs) te kort doen: diep van binnen pulst de wil om te leven, al is die gesmoord door een grijze deken.

Scenografie, maar ook kostuum, licht en geluid zijn poëtisch en doeltreffend ingezet; het werk van een regisseur die weet wat hij wil. De grijze deken, dat twee keer hoopvol wordt opgetakeld tot een bergvorm, groeit uit tot een raadselachtige medespeler. Vertegenwoordigt het het inzicht over de onmogelijkheid tot ware verandering, of is het juist de veruiterlijking van een innerlijke leegte? Zijn de personages extreem lucide over de hopeloze toestand van de wereld, of juist verstoken van diepgang?

We raken er niet uit, we kunnen dit lijden niet duiden. Het heeft geen aanknopingspunt, geen aanwijsbare oorzaak, laat staan een oplossing. Het is. In tijden van therapeutische woekering, waarbij kekke coaches beloven dat zelfrealisatie voor iedereen binnen handbereik ligt, is dat behoorlijk eng. Terwijl de grijze deken opnieuw neerzakt en de zelfbegoocheling zich herhaalt, zien we plots wat het rechthoekige voorwerp in het midden kan zijn: een grafsteen.

Nog tot 6/5 in NTGent.

[Evelyne Coussens](#)